

ЄВРЕЙСЬКА ПРОБЛЕМА ЯК ПОЛІТИЧНИЙ СПАДОК ГАМАЛЯ АБДЕЛЬ НАСЕРА

С. В. Костюк, Р. О. Литвиненко

Анотація. Дослідження присвячене єврейсько-єгипетським зв'язкам за часів правління Президента Гамаль Абдель Насера. Простежуються витоки й передумови ворожнечі між єгипетським та єврейським народами, визначається роль Президента Насера у формуванні ворожого ставлення до євреїв. Висвітлено головні події, пов'язані з сіоністами. Охарактеризовано наслідки антизрайльської політики Насера.

Ключові слова: Гамаль Абдель Насер, Єгипет, Ізраїль, панарабізм, сіоністи, реваншизм, комуністи.

Крах королівської влади, який започаткував Гамаль Абдель Насер разом зі своїми прихильниками, створив передумови виникнення сучасної єгипетської республіки. Цей талановитий політичний діяч зумів протягом малого проміжку часу завойовати серця тисячі людей, які поважали та підтримували його до кінця життя. Окрім власного електорату, Насер став також улюбленцем СРСР, що, зі свого боку, робило його активним союзником комуністів у мусульманському світі. Але політична кар'єра цього видатного діяча зумовлена не тільки піднесенням національної свідомості єгипетського соціуму, він також відомий і своїми антиєврейськими поглядами, що відобразились як президентський спадок у подальшій долі Єгипту. Без винятку майже усі президенти Єгипту, окрім сучасного узурпатора Абделя Ас-Сісі, вороже ставились до Ізраїлю і були активними учасниками, що підтримували бойові дії проти сіоністської держави. Для єгиптян Гамаль Абдель Насер став найпопулярнішою персоною ХХ століття, яку можна навіть вивести на рівень національного героя. Його авторитет підтверджується довготривалим правлінням і масовою підтримкою виборців.

Питання про владу та кар'єрне зростання пана Гамалья в більшості випадків краще висвітлене в зарубіжній історичній науці, ніж в українській. Серед дослідників, які займалися вивченням життєвого шляху другого Президента Єгипту, слід зазначити таких: Халед Фахмі, Макбул Ахмад Аван, Лама Саїд, Роберт Юджин Деніелсон та інших [2, 3, 4, 7]. У статті Халеда Фахмі «Гамаль Абдель Насер» дослідник значну увагу приділяє кар'єрному шляху пана Насера, вказує значні деталі з його біографії, а також зазначає головні події та організації, з якими мав зв'язки єгипетський лідер [2]. Ця праця супроводжується й одним зображальним джерелом, де можна помітити постать Абделя і відповідний одяг єгипетських військових його часів. Наступна стаття «Панарабізм Гамалья Абдель Насера та становлення Об'єднаної Арабської Республіки: міркування» зображує становлення панарабізму на території Єгипту ХХ століття під проводом Насера та його прихильників. Стаття Ахмада Авана дає ретельний аналіз того, як Єгипет набув статусу регіональної політичної сили протягом двох десятиліть під динамічним керівництвом Абделя Насера [3].

Використовуючи значний комплекс джерел і літератури, пакистанський дослідник чітко розписує прихід до влади Гамалья, а також його прихильників, національні рухи та панарабізм, створення ОАР, використовуючи різноманітні методи: від звичайного аналізу націоналізму в Єгипті та порівняльного методу щодо розвитку європейських країн та єгипетської держави, і до критичного аналізу ситуації після розпаду ОАР і британського колоніального правління. Це, зі свого боку, робить його внесок у вивчення цієї історичної постаті безцінним. Але одними з найважливіших робіт, які повністю розкривають політично-соціальну ситуацію за період правління Абделя Насера, є дисертації Лами Саїд та Роберта Юджина, що дають змогу підійти до вивчення цієї тематики певними інформаційними блоками.

У праці Лами Саїд тематико проаналізовано питання єгипетського націоналізму, подано інформацію про його подальший розвиток та вплив на майбутні покоління, надано позитивні та негативні критерії руху панарабізму, а також висвітлено закони і головні події за життя Абдель Насера. Дослідження проводилося за допомогою вторинних джерел, які містять історичний та соціально-політичний контекст до насерівської епохи, а також вивчення коріння єгипетського націоналізму з використанням наукової літератури та аналізу літературних творів, також були проведені інтерв'ю з єгипетськими дослідниками, аналіз газетних ресурсів тощо [4, с. 13]. Отже, дослідження Лами Саїд обумовлено кваліфікованим підходом, вагомою джерельною базою, а також соціальним дослідженням у вигляді опитування науковців.

Задачами дисертації Роберта Юджина є пояснити, як Єгипет став регіональною політичною силою в арабському світі, як ідеологія панарабізму допомогла Абделю Насеру піднятися до ролі Президента, розглянути зовнішню та внутрішню політику єгипетського правителя та багато іншого. Автор використовував історичні книги, дослідницькі статті, журнальні та політичні статті, а щодо методології, то переважно тут виступає аналіз ідеології та порівняння з соціально-економічними явищами [7, с. 3]. Отже, обидва автори охопили значний проміжок часу, який умовно поділили на відповідні стадії: до приходу до влади Насера і час його правління, щоб у кінцевому підсумку дати висновок, який містив би інформацію про вплив цієї особи на країну до і після його приходу до влади. Саме в цих працях більш детально можна простежити ключові події з життя єгипетського лідера, головні рухи та тенденції, які панували на момент його правління, його ставлення до релігійних організацій, єврейського народу тощо.

Перш ніж перейти до витоків антиєврейських поглядів Абделя Насера, слід зазначити, що він також був одним із головних ідеологів панарабізму в тогочасному Єгипті. Саме очільник країни просував ідеї щодо того, що нібито арабські країни мають об'єднатися під головуванням Єгипту. Отже, Насер планував зробити державу потужним гегемоном, але ці мрії так і залишилися мріями навіть після його смерті [7, с. 1]. Боротьба Каїру з Тель-Авівом відбувалася поступово, проходячи різні стадії розвитку. Велику заслугу в цьому слід віддати пану Насеру, адже він один із перших, хто відкрито критикував Ізраїль і до кінця свого життя протистояв йому.

За роки свого правління володар єгипетських земель став не тільки палким другом соціалістів у Москві, а й небезпечним супротивником Заходу в особі США. Оскільки американці завжди підтримували і підтримують євреїв, Насер став для них одним із головних супротивників, що не давало їм змоги закріпитися в мусульманському світі, залишаючись без союзників. Капіталісти за допомогою підвладних інституцій, як-от ООН і под., змогли добитися створення сіоністського державного формування під назвою Ізраїль, яке фактично окупувало певну частину територій Палестини, що в кінцевому підсумку мусульманами було сприйнято вскрай вороже. Такий перебіг справ під час «холодної війни» лише загострив суперечності між багатьма країнами світу. Насамперед окрім протистояння соціалізму і капіталізму, додалися нові гравці – східні арабські держави, що мали на меті знищити Ізраїль і допомогти братньому палестинському народові. Серед яскравих союзників по коаліції особливе місце займала Сирія, яка завжди виступала за спільні дії проти Тель-Авіва.

Ще за часів існування єгипетського королівства зберігалася залежність короля від британського правителя, що робило Каїр маріонеткою в руках державних посадовців із Лондона. Тому Гамаль не був прихильником королівської влади, а навпаки, революціонером, таємним заколотником. Проте доцільно наголосити на тому моменті, що у березні 1937 р. його було прийнято до Військової академії, а після її закінчення відправлено до Судану, Аламейну і Каїру як інструктор штабного коледжу [2, с. 106]. Свої молоді роки майбутній керівник провів, досліджуючи військову справу в усіх її аспектах. Важливо також відмітити той фактор, що для усіх без винятку президентів Єгипту військова справа є особливою ознакою їхньої влади, адже усі вони в різні часи обіймали ті чи інші військові посади, що є спільною ознакою їхньої характеристики. У будь-якому випадку, вступ Абделя Гамалья до Військової академії сформував його власну позицію, яка потім перетвориться у безкінечне протистояння між Заходом в особі Ізраїля та США і Сходом в особі Єгипту та СРСР.

До речі, подібну паралель можна навести, порівнюючи високопосадовців Стародавнього Риму і президентів республіканського Єгипту. Їхня схожість простежується в тому, що в обох випадках управління державою знаходилося в руках військово-політичного істеблішменту. Якщо в Римі це були диктатори, як-от Луцій Корнелій Сулла, то в Єгипті це колишні військові, як-от Гамаль Насер, Анвар Садат, Хосні Мубарак та інші. Або, розвернувшись у бік Греції, теж можна віднайти подібні риси, наприклад, серед режиму чорних полковників. Саме таку спадковість переходу від одного військового Президента до іншого започаткував і розвинув Гамаль Абдель Насер. Для Кремлівського уряду він залишався вічним партнером і надійним союзником проти зростаючого капіталізму. Комуністи ж, зі свого боку, в особі Хрущова усіляко підтримували контакти з провідником єгипетського соціалізму і допомагали у складних військово-економічних і політичних ситуаціях.

Коли розпочалась арабо-ізраїльська війна в 1948 р., Насер брав у ній участь у складі єгипетського війська, ось що він сам писав про ці події у своєму щоденнику: «Саме тоді я закінчував навчання в офіцерській школі. Однак турбота й відповідальність за свої справи у школі не змогли переважити поклик до війни у Палестині. То було велике збудження серед моїх колег і моральний дух, особливо серед молодших офіцерів, був високий. Багато побратимів з Організації вільних офіцерів приходили до мене крадькома, щоб уникнути стеження, й шепотом повідомляли, що збираються йти воювати добровольцями за Палестину. Я сам вагався. Чи повинен я також бути добровольцем? Чи повинен я одягти уніформу, взяти в руки пістолет-кулемет і піти воювати? Або чи повинен я завершити своє навчання в офіцерській школі, адже я провчився цілий рік і до закінчення навчання залишався лише один місяць? Приблизно в той час група із Установчого комітету Організації вільних офіцерів зібралася у моєму будинку й було прийняте рішення, що частина із нас повинна направитися до Палестини, а решта мають залишатися в Каїрі» [1, с. 5].

Для єгипетського соціуму характерно те, що навіть значна революційна організація «Вільні офіцери» брала участь у війні проти сіоністів у 1948 р. Отже, з огляду на сумнівні роздуми Насера можна простежити його неоднозначність у цьому питанні на початковому рівні. Адже після закінчення Другої світової війни він ще не мав посади Президента, а залишався звичайним військовим офіцером. Лише після значного проміжку часу на світовій арені з'явиться нова постать активного бійця за свободу Палестини, яскравого антисіоніста, затятого прихильника панарабізму і соціалізму. Однак корумпованість уряду короля Фарука, довготривалий вплив Британії на єгипетську політику, створення маріонеток при владі і под. дуже негативно відобразилося на певних радикально-національних колах, до яких входив і сам Абдель. Організація «Вільних офіцерів» слугувала йому лише інструментом у майбутній революційній діяльності.

Під час цієї війни з євреями пан Гамаль надає досить цікаві свідчення. Наприклад, він розповідає сюжет про становище єгипетських батальйонів, де зазначається так: «Був лейтмотив у словах офіцерів про те, що війна була "політичною". Багато побаченого навколо здавалось їм таким, що відповідає цій інтерпретації та підтверджує її. Це не могло бути серйозною війною. Не було концентрації сил, запасів амуніції та спорядження. Не було ані розвідки місцевості, ані розвідданих, ані плану дій. Допоки вони були на полі бою, нічого цього не було. Єдиний висновок, який можна було зробити, що це була політична війна, правильніше сказати, воєнний стан без війни. Просуватися вперед без перемоги та відступати без поразки» [1, с. 9]. Із цих свідчень видно, який бойовий дух панував у лавах єгипетської армії. Без сумніву, існувала частина людей, яка вірила у нібито святу місію єгиптян, які мають допомогти своїм братам по вірі, однак більшість вважали ці дії політичною війною, і тому їхня мотивація була на нулі.

Також зі свідчень офіцера Гамалья яскраво видно, як були підготовлені військові батальйони Єгипту до війни проти сіоністів. Хоч уряд Каїру заздалегідь підготувався до військових дій проти єврейського народу, на практиці ж ця підготовка зводилась до нуля, адже командування абсолютно не відповідало нормам досвідчених осіб. Це можна вважати однією з головних причин арабської коаліції, тому що коли одним батальйоном командує декілька командирів, які, до того ж, не ведуть розвідку і кидають своїх людей куди-загодно, то це справді стає військовою катастрофою для того чи іншого народу. Так збільшується кількість людських жертв, солдати просто йдуть наосліп, виконуючи накази безвідповідального командування. Тому без заперечень, військова сила єгиптян у належний спосіб не була підготовлена, що і стало наслідком її поразки. Це доводить, що королівські командири зневажливо ставилися до ситуації на фронті, зокрема і до своїх людей, чиї життя втрачали один за одним.

Підсумком у арабо-ізраїльській війні стала перемога євреїв над арабською коаліцією, зокрема і Насером у 1949 р., однак попри жажливий провал, Гамало вдалося стати очільником руху «Вільних офіцерів» та представити єгипетську сторону під час укладання миру з євреями [3, с. 113]. Такий перебіг подій приголомшив єгипетський соціум і мусульманський світ загалом. Ніхто не думав, що якесь штучно створене сіоністське державне формування зможе дати відсіч багатотисячній мусульманській армії, яка не була ретельно підготовлена до

бою з противником, котрий мав краще обладнання, ніж уся арабська коаліція. Євреї, покровителем яких завжди виступала і виступає понині Америка, отримували сучасні військові технології, які перевищували арабські і за якістю, і за кількістю. Інакше кажучи, якби США не втруtilись у цю справу, то за кілька днів держава, названа Ізраїлем, перестала б існувати під тиском зброї муслімів.

Хоч єгиптяни програли війну, проте до останнього подиху їхнього майбутнього лідера вони плекали у собі одну ціль – помсту. Поразка тільки загартувала їхню ненависть до євреїв як до власних ворогів, адже на той момент не тільки Гамаль, а й усі мусульмани ненавиділи сіоністів, що увібрали в себе риси західного режиму. Однак пан Насер після невдалої війни з євреями отримав певний авторитет серед свого оточення, а очоливши організацію «Вільних офіцерів» і взагалі став ключовою фігурою в єгипетському революційному середовищі. Панарабізм залишався в його ідеології, проте крім нього, додалася також ідея соціалізму і реваншизму. Останнє характерно майже для усіх переможених країн та народів, адже рано чи пізно більшість із них мають надію відновити свою незалежність і помститися своєму поневолювачу. Таку паралель можна провести, порівнюючи Німеччину після Першої світової війни, коли до влади прийшов Адольф Гітлер, котрий разом із нацистами став одним із ідеологів реваншистських настроїв серед німецького соціуму.

У 1952 р. Гамаль Насер разом із членами товариства «Вільні офіцери» вчинив революцію, під час якої уряд короля Фарука був повалений та проголошувалася республіка, в якій Абдель через короткий проміжок часу зайняв найвищу посаду – президентську [4, с. 33]. Повалення королівської влади відбувалося не тільки за участі військових, а й цивільних, адже такий вдалий хід складно зробити, використовуючи тільки одну армію. Проте військовослужбовці все-таки склали основну силу революціонерів, які вирішили покінчити з маріонеткою Заходу у влади. Панарабізм залишався життєвим кредо пана Гамалю, однак потрібно було здійснити кардинальні реформи, щоб довести свої політичні здібності в управлінні країною. Важливим питанням продовжила залишатися Палестина, яка через іноземне втручання втратила значну частину власних територій, які відтепер належали новому світовому гравцю – Ізраїлю. З приходом до влади палкого учасника війни проти сіоністів реваншизм у Єгипті почав стрімко процвітати і розвиватися протягом життя його головного ідейного лідера.

Ненависть до євреїв збільшувалася з кожним днем, враховуючи, що вони дали потужного ляпаса мусульманській гідності, завоювавши значні поселення Палестини, а також інші райони, що згодом були заселені євреями. Окрім сорому та ганьби, єгиптяни втратили також у цій війні велику кількість людей, що посилило ворожнечу між сіоністами та мусульманами-арабами. Розвиток партнерства зі США теж на той момент був неможливий через підтримку штатами сіоністів. Приклад США наслідували й інші країни, як-от Франція, Британія тощо, що ще більше посилювало прірву між західним світом і мусульманським, адже британці були окупантами, які керували Єгиптом протягом багатьох років, і тому їхня підтримка євреїв лише поглибила кризу у відносинах між Каїром та Лондоном. Тож після того, як Насер прийшов до влади, він почав продумувати блискавичний план помсти сіоністам, підбурюючи народ до реваншизму над своїм противником. Такими критичними поглядами він завоював недовіру західних країн до свого уряду і налаштував головних колоніальних гравців, як-от Франція і Британія, проти себе, що в подальшому виявилось у фатальних наслідках для усіх сторін конфлікту.

Приголомшливою подією, яка вразила своїми розмахами, стала інтервенція трьох країн на територію Єгипту. Це відбулося після того, як Гамаль Абдель Насер у 1956 р. націоналізував Суецький канал, в наслідок чого французи, євреї та британці 29 жовтня 1956 року розпочали військову інтервенцію в Єгипет [5]. Варто наголосити, що націоналізація Суецького каналу широко підтримувалась простим народом, єгиптяни вважали його своїм, оскільки були одними з головних осіб, які були задіяні під час його створення. Тому цим рішенням Гамаль вдарив по британському колоніальному его, чим здобув ще більшу популярність серед народу. Та ця подія ледь не стала фатальною і для її головного ідейного лідера, і для країни загалом, величезна кількість ворожих сил могла просто знищити уряд Насера і знову відродити маріонетковий режим у Каїрі, щоб легше контролювати його. Тож після націоналізації каналу незадоволеними залишилися тільки французи та британці, що так часто використовували

його у власних інтересах, а тепер втрачали майже все. Тому підмовивши єврейську політичну делегацію на подібний авантюризм, європейці вирішили разом вдарити по Єгипту.

Розпочалася чергова війна, яка вкотре переконала єгиптян у підступності західних країн. Війська Єгипту дали відсіч ворогу і намагалися стримувати чисельні сили противника, який володів значно більшим арсеналом, ніж самі єгиптяни. Перевага була на боці коаліції, оскільки французи разом зі своїми посіпаками в союзі мали передові військово-технологічні види зброї та амуніції. Так, Президенту Абделю довелося захищатися від трьох загроз одночасно, щоб вистояти і не заплямувати власної гідності, що було найскладнішим моментом у його житті. У чергових кровопролитних боях за національні інтереси продовжили вмирати звичайні військовослужбовці, підсилюючи цим ненависть до своїх могутніх ворогів в особі Заходу, який тісно співпрацював із сіоністською державою Ізраїль. Так чи інакше, ситуація для Гамалія Абделя Насера могла стати плачевною, якби вона не привернула до себе увагу великих світових гравців, як-от СРСР та США з їх геополітичними інтересами.

Попри те, що СРСР постачали Насеру радянське обладнання та зброю для боротьби з ворогами, соціалісти та капіталісти прийшли до спільної думки, яку втілили США у Резолюції ООН 997, яка була прийнята 2 листопада 1956 р., і закликала усі сторони до негайного припинення вогню, відведення військ та встановлення перемир'я [6, с. 82]. Так ганебно закінчилась інтервенція трьох країн на територію Єгипту: вони лише знехтували власними людьми і зброєю заради своїх амбіцій та цілей, що привело до чергового миру та втрат з обох боків. Насер же, зі свого боку, як і його уряд, був врятований, і доля посміхалася йому як ніколи інакше. Перемога над західною коаліцією зробила Гамалія найпопулярнішою особою серед єгипетського політикуму. Для більшості своїх громадян його постать постала на світовій арені як борець за справедливість, незалежність та вірність ідеям ісламу. Він став захисником мусульманського світу, символом свободи і боротьби з тиранією, колоніалізмом. Президент опинився на піку своєї слави, що закріпила за ним могутній авторитет, який він до кінця життя використовував, спрямовуючи свої зусилля на протидію єврейському державному формуванню.

Отже, переходячи до висновку, потрібно наголосити на тому, що саме за каденції Президента Гамалія було створене негативно-критичне мислення щодо єврейського народу. Ані мусульманський світ, ані єгипетський правитель не визнавали Ізраїль державою, адже більшість із них вважали сіоністів звичайними окупантами, які напали на дружній палестинський народ, а згодом спричинили ще стільки клопоту самим мусульманам, що вилилось у чергові наступні арабо-єврейські війни. Від цих воєн араби отримали мало чого, лише втрату людей, ресурсів та території через відсутність єдності, координації дій, спільних планів, морального духу тощо. Що ж до пана Президента, то він до кінця свого життя залишався вірним ідеям соціалізму, панарабізму та реваншизму, які втілились у Шестиденній війні, яка, як і попередні, була з ганьбою програна єгипетськими військами. Однак, не дивлячись на чергові поразки, Гамаль не втратив свого авторитету та популярності серед народу і застав на довгі роки вперед фактор ненависті до єврейського народу, який продовжили підсилювати після його смерті. Хоча його наступник Анвар Садат лавірував між нейтральною політикою, сучасний правитель Абдель Фаттах Ас-Сісі повністю відійшов від цієї політики і намагається нормалізувати стосунки між Каїром та Тель-Авівом.

Annotation. This study provides information on Jewish-Egyptian relations during the reign of President Gamal Abdel Nasser. The study of this topic consists in highlighting the problem in order to trace the prerequisites of the enmity between the Egyptian and Jewish people, to determine the role of the president in the formation of hostile attitudes towards the Jews, to trace the main events during Gamal's tenure that are related to the Zionists, to note the consequences that it contained similar policy to another state.

Keywords: Gamal Abdel Nasser, Pan-Arabism, Zionists, Revanchism, Communists.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Щоденник про війну в Палестині (Arabic: يوميات الرئيس جمال عبد الناصر عن حرب فلسطين) (1955; Akher Sa'a), пер. Леміш О., 2020, С. 1–34.
2. Khaled Fahmy, Gamal Abdel Nasser. 2021. Global Middle East: Into the Twenty-First Century. P. 103–116. URL: https://www.academia.edu/80243955/Gamal_Abdel_Nasser

3. Maqbool Ahmad Awan. Gamal Abdel Nasser's Pan-Arabism and Formation of the United Arab Republic: An Appraisal. Journal of Research Society of Pakistan. Vol. 54, № 1, January–June, 2017, P. 107–128.

4. Lama Said. Heritage and nationalism in nasser's egypt. Edinburgh school of architecture and landscape architecture. 2015–2016. P. 1–87.

5. Suez Crisis: 1956, Cold War & Summary – HISTORY. URL: <https://www.history.com/topics/cold-war/suez-crisis>

6. Jean-Marc P. The 1956 Suez crisis and the united nations. A thesis presented to the Faculty of the US Army Command and General Staff College. 2004, P. 1–113.

7. Robert Eugene Danielson. Nasser and pan-arabism: explaining egypt's rise in power. Monterey, Calif.: Naval Postgraduate School 2007. P. 1–73.

УДК 94:[329.733:355.425.4](477)»1939/1945»

УКРАЇНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ У ДРУГІЙ СВИТОВІЙ ВІЙНІ

М. І. Коцюруба, І. В. Пятницькова

Анотація. Стаття присвячена діяльності українських збройних формувань часів Другої світової війни, їх витокам і напрямам діяльності. Проаналізовано та спростовано властиві російській пропаганді міфи про діяльність Української повстанської армії.

Ключові слова: українські військові формування, Українська повстанська армія, Друга світова війна.

Попри розвиток сучасної української історичної науки, звільнення її від нав'язаних радянською ідеологією міфів та розширення доступу до джерел залишається багато проблем, які потребують подальшого дослідження. Особливої актуальності в сучасних умовах війни Росії проти України набуває питання українських військових формувань у Другій світовій війні. Ця тема виходить за межі суто історичного дослідницького інтересу та є предметом численних маніпуляцій у російському інформаційному полі, тому потребує більшої уваги та системного підходу.

З-поміж усіх українських військових формувань часів Другої світової війни сучасна історіографія найбільше уваги присвятила історії формування та діяльності Української повстанської армії. На висвітлення питань, що тривалий час замовчувалися або перекручувалися радянською історіографією, була спрямована книга «Війна і міф. Невідома Друга світова», що вийшла за редакції В. В'ятровича [2].

Питання збройної боротьби ОУН і УПА досліджував В. Мороз. У своїй статті «Завершальний етап збройної боротьби ОУН і УПА на українських землях» дослідник зосередив увагу на періодизації діяльності військових угруповань та їх чисельності. В. Товстий у своїй книзі «Українська повстанська армія» висвітлив етапи боротьби українського підпілля, їх ідеологічне підґрунтя [4, с. 10].

І. Патриляк у ґрунтовному дослідженні «Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960 рр.)» простежив діяльність українського визвольного руху від початку Другої світової війни до остаточної ліквідації. Дослідник проаналізував особливості протистояння ОУН й УПА не лише з радянською, а й із нацистською владою. Автор рефлексує над причинами та характером українсько-польського конфлікту часів Другої світової війни [8].

Р. Офіцинський у праці «Історія УПА» акцентує на детальному описі того, як радянська влада змусила активізуватися національно-визвольний рух, аналізує успіхи в боротьбі з радянськими військами [7]. Діяльність українського підпілля на території Північної Буковини і Хотинщини вивчав І. Фостій. Він розглядає і оцінює встановлення у краї румунської окупаційної і радянської влади, їх деспотичну подібність у ставленні до місцевого населення [11].

Проте, незважаючи на ґрунтовний доробок з історії ОУН, УПА у сучасних реаліях проблема українських військових формувань поза ними потребує подальшого дослідження та звільнення суспільної свідомості від численних міфологем, утверджених радянською владою та підтримуваних російським агресором.

Мета статті полягає у спробі систематизувати та проаналізувати діяльність українських військових формувань у Другій світовій війні.